

15. Скорик М. Єврорегіони на кордонах України / М. Л. Скорик, С. К. Харічкова, Н. В. Андерсон. – Одеса : ІПРЕД НАН України, 2010. – 209 с.
16. Король С. Анализ развития еврорегиона „Ярославна” в контексте региональной политики / С. Н. Король // Альманах современной науки и образования. – 2013. – № 5 (72). – С. 112-115.
17. Генеральная Ассамблея и ежегодная конференция ассоциации европейских приграничных регионов [Електронний ресурс] // Официальный сайт Администрации Курской области – Режим доступа: http://adm.rkursk.ru/index.php?id=153&mat_id=14415
18. Діус І. На Закарпатті відкриють пішохідно-туристичний пункт пропуску „Лубня-Волосате” [Електронний ресурс] / І. Діус // Закарпаття. – Режим доступа: <http://zakarpattya.net.ua/News/80034-Na-Zakarpatti-vidkryiut-pishokhidno-turystychniy-punkt-propusku-Lubnia-Volosate>.

УДК 323.28

Целуйко М.Є.

Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна

ИСЛАМСКИЙ РУХ УЗБЕКИСТАНА ЯК ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ КРАЇН СЕРЕДНЬОЇ АЗІЇ

Розкривається діяльність терористичної організації. Ісламський рух Узбекистану від початку її заснування до сьогодні. Оцінюються ідеологічна та організаційна динаміка розвитку організації, ступінь і напрями активності, види і значення зовнішніх зв'язків на різних етапах розвитку ІРУ. Робляться припущення щодо перспектив подальшої діяльності Ісламського руху Узбекистану.

Ключові слова: Ісламський рух Узбекистану, країни Середньої Азії, Талібан, Афганістан.

Целуйко М.Є.

ИСЛАМСКОЕ ДВИЖЕНИЕ УЗБЕКИСТАНА КАК УГРОЗА БЕЗОПАСНОСТИ СТРАН СРЕДНЕЙ АЗИИ

Раскрывается деятельность террористической организации. Исламское движение Узбекистана с начала ее существования до современного периода. Оцениваются идеологическая и организационная динамика развития организации, степень и направления ее активности, виды и значение внешних связей на разных этапах развития ИДУ. Делаются предположения в отношении перспектив дальнейшей деятельности Исламского движения Узбекистана.

Ключевые слова: Исламское движение Узбекистана, страны Средней Азии, Талибан, Афганистан.

Tseluyko M.

THE ISLAMIC MOVEMENT OF UZBEKISTAN AS A SECURITY THREAT OF CENTRAL ASIA COUNTRIES

The article reveals the activities of the terrorist organization Islamic Movement of Uzbekistan since the beginning of its existence to the modern period. The ideological and organizational dynamics of the organization development, the degree and directions of its activity, the types and importance of external relations at different stages of the IMU existence are estimated. Assumptions about the prospects for future activities of the Islamic Movement of Uzbekistan are made.

Key words: Islamic Movement of Uzbekistan, Central Asia Countries, the Taliban, Afghanistan.

Сьогодні у світі продовжується поширення радикальних ісламістських ідей, екстремістських і терористичних організацій, які беруть такі погляди за основу своєї ідеології (діяльності). Це відбувається і в багатьох розвинутих західних країнах, і у більшості країн Азії та Африки незалежно від панівної релігії. Сучасні комунікаційні можливості надають змогу adeptам радикальних ідей бути присутніми або знаходити й залучати прибічників у будь-якій країні, в тому числі й в Україні. Цей процес продовжується вже кілька десятиліть років, починаючи з кінця ХХ ст. набуваючи характеру глобальної загрози. Джерелами поповнення кадрів екстремістських і терористичних організацій є, зокрема, постійні збройні конфлікти, що відбуваються у мусульманських країнах останні п'ятнадцять років (в Афганістані, Росії (на Кавказі), Іраку, Киргизстані, Єгипті, Лівії, Сирії). Для України, в першу чергу, є актуальними проблеми і загрози тенденції у тих країнах, з якими вона підтримує більш тісні контакти, і ситуація в яких може нести небезпеку для нашої держави. Такими є, зокрема, і країни Середньої Азії. Узбекистан, Таджикистан і Киргизстан зіткнулися з проблемою екстремізму і тероризму ще на початку 1990-х років. Сьогодні вона стала актуальною загрозою і для Казахстану та Туркменістану. Більшої уваги ця проблема потребує у зв'язку з виводом миротворчого контингенту (ISAF – Міжнародні сили сприяння безпеці) з Афганістану протягом 2013-2014 рр. і очікуваними у зв'язку з цим підвищенням дестабілізації всередині країни, активізацією діяльності і поширенням її за межі країни з боку екстремістських і терористичних формувань. Отже, метою статті є оцінка сучасної активності і найближчих перспектив діяльності однієї з найбільш загрозливих для країн Середньої Азії організацій „Ісламський рух Узбекистану” (ІРУ), яка сьогодні орієнтується на Афганістан.

Різноманітні питання щодо ісламістського тероризму висвітлюються в роботах багатьох російських, європейських, американських, українських дослідників і представників інших країн, оскільки ця проблема є глобальною. Проте коло робіт, що розкривають діяльність ІРУ та пов'язані з ним події у Середній Азії та Афганістані, значно менше. Воно представлено дослідженнями європейських і американських авторів (А. Гіустозі, Дж. Хербст, У. Кортні, М. Стейн, Л. Фолкенбург), російських (Н. Харітонова, Л. Корольков) і

середньоазійських дослідників (С. Амін, С. Одінаєв, В. Назаров, З. Нурахмедов, К. Одилхон, С. Хотиб, А. Аскараров, Х. Рахнамо). Серед афганських аналітиків і експертів діяльність іноземних бойовиків, в тому числі й ІРУ, відстежують Вахід Мадждах, Атікулла Амархил, Лофтулла Машаль. Українські дослідження терористичної загрози не тільки для інших країн, але й для України зокрема, залишаються дуже фрагментарними, несистемними, такими, що стосуються більше суміжних з тероризмом процесів, наприклад, вивчаються окремі питання ісламістського фундаменталізму й екстремізму в Криму (О. В. Богомолів, С. І. Данилов, І. М. Семиволос, А. М. Захарченко), антитерористичні операції ISAF в Афганістані (В. Осьодло), офіційна політика національної безпеки країн Середньої Азії (Б. Левік). Діяльність же терористичних і екстремістських організацій цього регіону, таких як Ісламський рух Узбекистану, Хізбут Тахрір, Таблїгі Джамаат, Союз ісламського джихаду, Джамаа Ансаруллах та інших, ступінь їхнього входження у міжнародну мережу терористичних організацій, а, відповідно, загроза, яку вони несуть іншим регіонам, лишається поза увагою українських дослідників і тому має бути розглянута.

Для того, щоб зрозуміти сучасний стан і можливості однієї з найбільш загрозливих терористичних організацій у Середній Азії – Ісламського руху Узбекистану, – слід розглянути її історичний розвиток. Ісламський рух Узбекистану (ІРУ) – воєнізована ісламістська організація, яка включена у список терористичних організацій багатьох країн (Росії, США, Великобританії, країн Середньої Азії та інших). Вона була створена у 1996 р. узбецькими ісламістами, вихідцями з конфліктного регіону Узбекистану – Ферганської долини Джумабаєм Ходжієвим (Джумой Намангані) і Тахіром Юлдашевим. Намангані очолив військове крило організації, Юлдашев – політичне. Метою діяльності ІРУ на початкових етапах було створення ісламської держави на основі шаріату спочатку на території Узбекистану, Таджикистану і далі у всій Середній Азії. З 2001 р. після операції „Нескорена свобода” сил антитерористичної коаліції на чолі з США в Афганістані проти талібів ІРУ розширив ареал створення халіфату на Афганістан, Пакистан та інші країни [1].

До 2000 р. ІРУ базувався на території сусіднього Таджикистану, члени організації (ще до її створення і після цього) брали активну участь у громадянській війні у

Таджикистані (1992-1997 рр.) на боці Об'єднаної таджицької опозиції (ОТО). Після встановлення миру представники таджицької опозиції увійшли до владних структур (міністерства, парламент, правоохоронні органи тощо), стали власниками промислових підприємств [2], при цьому не втрачаючи зв'язків з ІРУ, допомагаючи йому на взаємовигідних умовах. Отже, сьогодні ІРУ має давні зв'язки з окремими представниками політичної, економічної та регіональної еліти Таджикистану. У 2000 році за проханням лояльних до нього представників влади (лідера ОТО С.А. Нурі, представника опозиції в уряді М. Зієєва) ІРУ був змушений залишити країну і більшість членів організації з сім'ями перемістилися до Північного Афганістану.

Ще перебуваючи на території Таджикистану протягом другої половини 1990-х років ІРУ розгорнув активну пропагандистську і джихадистську діяльність, пошук спонсорів і джерел фінансування, налагодження зв'язків з ідеологічно близькими організаціями як терористичного характеру, так і ненасильницькими. Вже до 2001 р. були встановлені тісні зв'язки і взаємовигідна співпраця з Талібаном, „Аль-Каїдою”, чеченськими організаціями в Росії, „Ісламським рухом Східного Туркестану” в Китаї, „Братами мусульманами” в Єгипті, „Хізб-ут Тахрір” та іншими. Матеріально-фінансову допомогу здійснювали ісламістські організації Пакистану, Туреччини, Саудівської Аравії, благодійні фонди, що зареєстровані у країнах Європи та Азії [3]. Отже, сьогодні ІРУ має у своєму розпорядженні широкі зв'язки по всьому світу, які забезпечують значний фінансовий, матеріально-технічний капітал організації, а також сотні підготовлених бойовиків у тренувальних таборах Афганістану і Пакистану. Таким чином, підтримка джихаду у Середній Азії має не регіональний, а світовий характер.

Широку відомість організація отримала після „баткенських подій” 1999 р., коли близько тисячі озброєних бойовиків ІРУ увійшли з боку Таджикистану на територію Киргизстану, захопили заручників і більше трьох місяців намагалися утримати частину території Киргизстану під своїм контролем. Для її звільнення знадобилися спільні зусилля Киргизстану, Узбекистану й Таджикистану [4]. Через рік у серпні 2000 р., вже знаходячись у Афганістані і користуючись підтримкою Талібана та „Аль-Каїди”, знову була здійснена атака на Баткенську

область Киргизстану із захопленням заручників, яка тривала півтора місяці. У 2002, 2003 роках ІРУ здійснив теракти у Бішкеку й Оші відповідно.

Події, які відбуваються в Афганістані (повалення влади талібів і проведення антитерористичної операції), з 2001 р. по сьогодні суттєво вплинули на подальшу діяльність і ідеологію ІРУ. Він опинився на чужій території в якості об'єкта для полювання з боку як національної армії Афганістану, так і добре підготовлених військ багатьох держав, об'єднаних у межах формування Міжнародні сили сприяння стабільності (ISAF). Проте ІРУ мав добре налагоджені зв'язки з Талібаном, який, хоча і лишився офіційних владних позицій, але зберіг вплив на південних і східних територіях країни і виступав основною силою, яка протистояла ISAF. За цих умов ІРУ підтримує Талібан і активно включається у збройний конфлікт під його гаслами. У тому ж 2001 році гине військовий лідер організації Джума Намангані. Єдиним лідером стає Тахір Юлдашев, який, користуючись підтримкою лідера пуштунського племені Ахмадзай Вазір, у 2002 р. перевів організацію на постійне базування з Афганістану до північного і південного Вазиристану (федерально керовані племенні території (ФАТА) – слабо контрольовану державою територію у Пакистані на кордоні з Афганістаном), де вона перебувала до 2007 р. За оцінками деяких експертів, узбеки становили у той період найбільшу групу іноземців у складі Талібана і „Аль-Каїди” в Афганістані [5, с. 6]. Нові таджики у Талібані з'явилися завдяки тим, які вже входили до нього [6, с.5]. У той час члени ІРУ входять до керівних структур „Аль-Каїди”, отримують від неї фінансову підтримку, проходять навчання у тренувальних таборах в Афганістані та Пакистані, які належать Талібану та „Аль-Каїди”, проходять там ідеологічну підготовку, воюють разом із Талібаном, мережею Хакані, „Аль-Каїдою” проти коаліції військ в Афганістані, беруть участь у керівництві й проведенні терористичних актів у Пакистані, організованих пакистанським Талібаном „Техрик-і-Талібан Пакистан” (ТТР), співпрацюють з „Аль-Каїдою” у Пакистані [7]. Власне і сам ІРУ починаючи з 2005 р. став поповнюватися за рахунок моджахедів з „Аль-Каїди”, вербування яких відбувається у різних країнах Європи та Азії. Зокрема відомо про бойовиків „Аль-Каїди”, які увійшли до складу ІРУ, родом з Німеччини

(Монір Чоук, Яссін Чаук, Мавлуд Кар, Явад Садікій, Саїд Бахаджида), близько вісімдесяти моджахедів з Франції на чолі з Мухаммедом Мера, з Туркменістану на чолі з Зайнул-Обідієм, з Татарстану, Азербайджану, а також курди і турки.

ІРУ також була включена у систему наркотрафіку, де зростає значення наркошляхів територією Середньої Азії. Це відбувається через посилення боротьби з наркотрафіком з боку Пакистану та Ірану. Для трафіку використовуються шляхи, якими переміщалися бойовики і доставлялася зброя [8, с. 4]. 70 % героїну з Афганістану проходить через Середню Азію [9, с.8]. Найбільш зручна для трафіку територія Таджикистану через слабкість центральної влади, корумпованість і залучення місцевих впливових таджиків до наркотрафіку, а також через довгий (1200 км) погано контрольований кордон. Така ситуація склалася і у Киргизстані, куди з Таджикистану далі йде наркотрафік (у м. Ош). ІРУ відповідає за безпеку транзиту наркотиків, коли вони залишають Афганістан, за що отримує плату від Талібану [9, с.9]. Також у сезон допомагає збирати врожай опіуму у Гельменді – афганській провінції з найбільшими посівними площами опіумного маку.

Отже, ІРУ прийшовши у 2001 році на територію Афганістану, опинився у складних умовах внутріафганського конфлікту і для власного виживання потребував зовнішньої допомоги різного характеру – від фінансової до територіальної. Задовольнили його потреби переважно дві зовнішні сили – Талібан і „Аль-Каїда”, для яких використання сил ІРУ також було вигідним (безпека частини наркошляхів, значна кількість досвідчених, організованих бойовиків, яких можна використовувати в різних напрямках від логістики до інструкторів). В результаті відбувається не тільки практичне, але й ідеологічне зближення між ІРУ і цими організаціями. Воно виражається у розширенні цілей організації. До традиційних відносяться: повалення режиму І. Карімова і встановлення ісламської держави на території Ферганської долини і далі в усій Середній Азії, далі передбачається поширення джихадистської ідеології у світовому масштабі, необхідність вести джихад у будь-якому регіоні, де відбувається збройний конфлікт за участю ісламістів. Відповідно обґрунтовувалося поширення кола об'єктів терористичних

атак, до якого увійшли представники західних країн – як військові, так і невійськові, що перебували на території Афганістану. Але під час ідеологічної трансформації, вибору стратегії подальшої діяльності організації, а також особистого суперництва керівників ІРУ у 2002 р. від неї відділилася група, яка назвала себе Група ісламського джихаду, а в подальшому Союз ісламського джихаду (СІД). Вона протиставляє себе ІРУ, орієнтуючись на більшу інтернаціоналізацію боротьби, поповнює ряди ісламістами різних країн Європи (особливо Німеччини) та Азії (тюркомовні представники за межами Узбекистану: турки, туркмени, казахи, уйгури, узбеки), співпрацює з Талібаном і „Аль-Каїдою”. Терористичні акти часто здійснює використовуючи самогубців на території переважно Афганістану та Узбекистану, а також періодично готує теракти у Німеччині [10].

Після зближення ІРУ з ТТП і проведення терористичних акцій проти уряду і простого населення Пакистану з кінця 2006 р. Т. Юлдашев вступає у конфлікт з вождем племені Ахмадзай Вазір і військовим командиром (призначеним Талібаном) мулой Назіром, що призвело до збройних зіткнень між узбеками і людьми Назіра. В результаті цього узбеки залишили Південний Вазірістан у 2007 р. [5, р. 6]. Близько 4000 узбеків розселилися у більшій частині Північного Вазірістану і вступили у асоціацію з Байтулою Мехсудом, який очолював пакистанський Талібан (Техрік і Талібан Пакистан). Невелика частина за запрошенням афганського Талібану перебралася у провінцію Забуль в район Дейчопан (лідер району був другом Т. Юлдашева). Вже у великій кількості члени ІРУ з сім'ями переселилися сюди наприкінці 2007 р. [5, р. 2]. На початок 2008 р. кількість членів ІРУ на кордоні Пакистану й Афганістану оцінюється у 3-4 тисячі осіб. Бойовики ІРУ були більш треновані, досвідчені й мотивовані, ніж місцеві афганці Талібану. Як і члени „Аль-Каїди” вони вірили у поширення джихадистської ідеології, необхідність вести джихад. Вони виступали як консультанти і тренери для місцевих афганців, які набиралися Талібаном у цьому районі. Також вони брали участь у бойових зіткненнях з силами Коаліції у районі (5, с.3).

З 2008 р. Талібан і ІДУ починають поширювати свою присутність і вплив на північні регіони Афганістану. Більшість населення цих регіонів становлять таджики

та узбеки, також присутні пуштуни, туркмени, хазарейці, аймаки. Влада на цих територіях після повалення комуністичного режиму і до приходу сюди талібів (1998-1999 рр.) належала таджицьким і узбецьким польовим командирам (переважно Абдул-Рашиду Дустуму і Ахмад Шаху Масуду), окрім провінції Кундуз, яку контролювали пуштуни. До 2001 р. влада Талібану була встановлена у всіх провінціях, окрім Бадахшану і частини Тахару, які лишилися за Масудом. Після введення в Афганістан військ ISAF влада у північних провінціях перейшла до представників уряду Х. Карзая, які спираються на міжнародні контингенти, розташовані на цих територіях (переважно німецький, норвезький, шведський та іспанський). З 2008 р. почалися зіткнення з бойовиками Талібану, який встановлював свої плацдарми у всіх північних провінціях переважно у віддалених гірських селах. Тактика вербування нових членів Талібану у цих провінціях спирається на використання таджицьких і узбецьких бойовиків, які рекрутують молодих узбеків і таджиків, а також засновують там бази. На 2009 р. зафіксована присутність повстанців, пов'язаних з ІПУ і СІД у 6 із 9 північних провінцій, розташованих вздовж кордону з країнами Середньої Азії [6, с.9-10].

Після загибелі у серпні 2009 р. лідера ІПУ Тахіра Юлдашева та лідера СІД Наджмеддіна Джалалова потеплішали відносини між керівництвом Південного Вазірістану і цими організаціями, а отже вони знову отримали змогу там базуватися. Проте протягом 2009-2010 рр. пакистанська армія провела серію операцій проти ТТП та іноземних бойовиків у цьому регіоні. Враховуючи небезпеку з боку Пакистану і поступовий вивід військ ISAF з північних регіонів Афганістану, ІПУ може розглядати своє повернення до північного Афганістану на свої старі (до 2001 р.) бази як найкращий варіант власного виживання і відродження цілей, заради яких він створювався. До того ж протяжний кордон із країнами СА та етнічна більшість таджиків і узбеків дозволяє членам ІПУ загубитися серед них ще легше, ніж у Вазірістані.

У 2010 р. під військовим контролем або впливом Талібану опинилися частини п'яти північних провінцій (Баглану, Кундузу, Тахару, Фарьябу и Джоуджану). При цьому Тахар є головним шляхом для транспортування наркотиків через Середню Азію, яким користуються Талібан і ІПУ. Провінція також важлива для ІПУ як плацдарм для

створення мережі, члени якої діяли би у Таджикистані [11]. У 2011 р. до цього списку додалися ще 2 провінції: Балх і Саманган, окремі райони яких контролюються талібами. У контрольованих зонах таліби встановлюють адміністрацію, суди, оподаткування, іноді освіту й медицину, що впливає на життя частини населення [12]. Лідери ІДУ беруть участь у талібському тіньовому уряді.

Після початку виводу військ з північних провінцій напади повстанців збільшилися у вигляді атак самогубців, нападів на блокпости, сили афганської армії, ISAF та місцевих мешканців, захоплення заручників. Наприкінці 2011 – початку 2012 рр. ISAF заявляли про безпрецедентно велику кількість збройних зіткнень з бойовиками ІПУ у Північному Афганістані. Лідери ІПУ, які спеціалізувалися на атаках з саморобними вибуховими пристроями (СВП) і наркотрафіку та пов'язані з Талібаном, були вбиті у Тахарі, Балху Самангані, Кундузі на початку 2011 р. Зростанням активності наприкінці 2011 – початку 2012 рр. відзначилися провінції Бадахшан, Балх, Паншир. Відмічається також діяльність Союзу ісламського джихаду разом із Талібаном на півночі Афганістану [13]. Зокрема це відображено у відеоролику, поширеному СІД у грудні 2011 р.

У 2012 р. було проведено 38 операцій проти ІПУ в провінціях Бадахшан, Бахдіс, Баглан, Фарьяб, Логар, Гельменд, Кундуз, Тахар і Вардак [14]. Також члени ІПУ брали участь у військових зіткненнях і у складі Талібану [15]. У 2013 р. ISAF розгорнули найбільшу кількість операцій проти ІПУ. Протягом лише перших п'яти з половиною місяців проти ІПУ проведено 29 операцій на півночі Афганістану. Лише з 1 по 18 березня – 6 операцій [16]. Захоплені або вбиті члени ІПУ пов'язані з Талібаном і „Аль-Каїдою”. [11]. Навіть у відносно мирній провінції Сарі-Пул (останнього разу тут були зіткнення з ІПУ у 2011 р.) на початку 2013 р. було проведено вже три операції. Епіцентром боротьби ISAF проти ІПУ стала провінція Баглан. Тут проведено 14 операцій за півроку [17]. Збільшення кількості операцій проти ІПУ свідчить про підвищення її активності.

Окрім активності, зростає підготовленість і сила нападів повстанців. Наприклад, наступ Талібану на Фарьяб у травні 2013 р. потребував від сил безпеки два тижні для того, щоб відкинути талібів назад у гори. Атаки проводилися на блокпости,

підтримувалися тіншовими правителями Сарі-Пулу, Фарьябу та його районів, а також польовими командирами. Фарьяб має стратегічне значення, оскільки вважається воротами в інші північні частини країни, тому що через нього проходить автомагістраль, що з'єднує з Джоуджаном, Балхом і далі. Повстанці намагаються встановлювати бази недалеко від доріг, щоб контролювати їх. Це дозволяє їм зв'язувати свої бази у різних районах і провінціях [18].

Ця динаміка активності ІРУ за останні три роки на півночі Афганістану свідчить про те, що він поширює свої табори на півночі Афганістану, переводить бойовиків із Пакистану до північного Афганістану, вербує прихильників серед місцевого населення і співпрацює з Талібаном, відстоюючи його інтереси. Також в останні роки спецслужби середньоазійських країн під час затримання екстремістів дуже часто стикаються з потужним опором з їхнього боку, жорсткою стріляниною і жертвами. Це свідчить про те, що в організаціях з'явилися люди, які пройшли війну, і не тільки афганську, але й сирійську. Про це свідчать арешти у Таджикистані і Киргизстані членів ІРУ, СІД, „Джамаат Ансаруллах”, таджицьких талібів, які були учасниками сирійського конфлікту [19].

Отже, ми бачимо зближення багатьох ідеологічних позицій, тісну багаторічну співпрацю ІРУ з Талібаном і „Аль-Каїдою” (меншою мірою з іншими організаціями, які діють у афгано-пакистанському регіоні). Ця співпраця є взаємовигідною і корисною для усіх сторін. ІРУ має територію для базування, засоби заробітку й ідеологічних союзників. Це дозволяє їй підтримувати власне існування як ісламістської терористичної організації, вербувати прихильників, поширювати ідеологію, сьогодні сподіватися на встановлення своєї ваги на території північно-афганських провінцій, але вже в умовах відсутності монополії на владу з боку Талібану, а звідси й більшого власного значення ІРУ у північних провінціях для талібів. Після закріплення ІРУ у північних провінціях Афганістану він може розраховувати на поширення свого впливу й закріплення його за межами Афганістану, особливо якщо буде з'являтися внутрішня нестабільність у власне державах Середньої Азії. Для іншої сторони – Талібану – допомога ІРУ потрібна для встановлення своєї влади на північних територіях Афганістану, використання досвідчених бойовиків ІРУ, готових діяти у

різних галузях: від вербування й тренування до логістики, виготовлення й використання СВЗ, планування, координації та командування бойовими групами, представництва інтересів талібів на північних територіях. Таліби зацікавлені у співпраці з ІРУ як силою, етнічно спорідненою з більшістю населення, над яким вони хочуть встановити владу, а також з населенням по іншій бік кордону, куди можна поширити свою діяльність. Що стосується поширення діяльності за межі Афганістану, то, за словами одного з головних лідерів Талібану М.Назіра, поширення джихаду на весь арабський та ісламський світ є стратегічною політичною метою „Аль-Каїди” і Талібану, тобто включення країн СА у простір своєї діяльності також входить у плани цих організацій, що може збігатися з планами ІРУ. Отже, тут може просто стояти питання пріоритетності завдань: спочатку встановлення влади Талібану в Афганістані, потім боротьба за владу у країнах СА. Проте чіткої межі між цими завданнями може і не бути: подальше закріплення влади талібів у Афганістані приведе до підвищення активності ІРУ (або підтримуваних нею ісламістських екстремістських і терористичних організацій) на територіях країн СА. Каталізатором цього процесу також виступають внутрішні соціальні та економічні процеси у країнах СА, ступінь політичної стабільності та сили діючої влади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Султанов К. Кто свел Бакиевых с ИДУ и СИД? [Електронний ресурс] / К. Султанов // ЦентрАзия. – 2013. – Режим доступу: <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1282477860>
2. Одинаев С. Движущие силы (партии) терроризма в Центральной Азии [Електронний ресурс] / С. Одинаев, В. Назаров, З. Нурахмедов // ЦентрАзия. – 2011. – Режим доступу: <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1298365200>
3. Хохлов И. Исламское движение Узбекистана: история, финансовая база и структура [Електронний ресурс] / И. Хохлов // Режим доступу: <http://www.nationalsecurity.ru/library/00016/00016idu.htm>
4. Курбский А. Хроника баткенских событий 1999 года [Електронний ресурс] / А. Курабский // Центральноазиатский толстый журнал. – Режим доступу: <http://www.ctaj.elcat.kg/tolsty/c/c010.htm>
5. Zaidi S. Uzbek militancy in Pakistan / Syed Manzar Abbas Zaidi // Centre for International and Strategic Analysis. – 2013. – Report no. 1. – P. 1-17.

6. Giustozzi A. The Taliban beyond the Pashtuns / A. Giustozzi // The Afghanistan Papers. – 2010. – No. 5. – P. 1-16.
7. Statement of Reasons – Islamic Movement of Uzbekistan (IMU) [Електронний ресурс] // Parliament of Australia. House of Representatives Committees. – Режим доступу: http://www.aph.gov.au/parliamentary_business/committees/house_of_representatives_committees?url=pjcis/grouped/report/appendixh.htm
8. Feitt A. Countering the IMU in Afghanistan / A. R. Feitt // Small wars journal. – 2010. – P. 1-8.
9. Falkenburg L. Trafficking terror through Tajikistan / L. Falkenburg // Military review. – 2013. – July-August. – P. 1-15.
10. Wigen E. Islamic Jihad Union: al-Qaida’s key to the Turkic world? / E. Wigen // Norwegian Defence Research Establishment. – 2009. – 43 p.
11. Zenn J. The IMU expansion in Afghanistan's Takhar Province: jumping off point to Central Asia? / J. Zenn // Jamestown Foundation. – 2013. – Eurasia Daily Monitor. – Volume: 10. – Issue: 79. – Режим доступу: https://www.ecoi.net/local_link/246238/356294_en.html
12. Giustozzi A., Reuter C. The insurgents of the Afghan North / Antonio Giustozzi, Christoph Reuter // Afghanistan Analysts Network. – 2011. – P. 1-4
13. Zenn J. IMU reestablishes bases in Northern Afghanistan [Електронний ресурс] / J. Zenn // Central Asia – Caucasus Institute Analyst. – 2012. – Режим доступу: <http://old.cacianalyst.org/?q=node/5710/print>
14. Megahan P. Increased targeting of IMU continues in Afghan north [Електронний ресурс] / Patrick Megahan // Long war journal. – 2013. – Режим доступу: http://www.longwarjournal.org/archives/2013/01/i_saf_kills_imu_facil.php
15. Ali O. A Taleban foothold in the North: Faryab fighting up after transition [Електронний ресурс] / O. Ali // Afghanistan Analysts Network. – 2012. – Режим доступу: <http://www.afghanistan-analysts.org/a-taleban-foothold-in-the-north-faryab-fighting-up-after-transition>
16. ISAF targets IMU suicide bombing network following deadly attack [Електронний ресурс] // Long war journal. – 2013. – Режим доступу: http://www.longwarjournal.org/archives/2013/03/i_saf_targets_imu_sui.php
17. Megahan P. IMU-linked insurgent leader targeted in Northern Afghanistan [Електронний ресурс] / P. Megahan // Long war journal. – 2013. – Режим доступу: http://www.longwarjournal.org/threat-matrix/archives/2013/06/imu-linked_insurgent_leader_ta.php
18. Ali O. Moving East in the North: Transitioned Faryab and the Taleban [Електронний ресурс] / O. Ali // Afghanistan Analysts Network. – 2013. – Режим доступу: <http://www.afghanistan-analysts.org/moving-east-in-the-north-transitioned-faryab-and-the-taleban>
19. Кучера Д. Исламское движение Узбекистана [Електронний ресурс] / Д. Кучера // ЦентрАзия. – 2013. – Режим доступу: <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1379563980>

УДК 355.01

Святуха І.А.

Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ КУЛЬТИВУВАННЯ ОПІЙНОГО МАКУ В АФГАНІСТАНІ

Розглядаються основні передумови і фактори, а також історичний розвиток нарковиробництва в Афганістані. Відзначається вплив руху Талібан на динаміку макових посівів та обсягів виробництва опію в країні. Досліджується економічний ефект від виробництва опію для населення, оцінюються масштаби залучення населення Афганістану у процесі виробництва опію. Доводиться, що культивування опійного маку стало стратегією виживання для афганських селян за умов відсутності еквівалентної за рівнем доходів альтернативи.

Ключові слова: опійний мак, опіати, Талібан, наркобізнес, Афганістан.